

УДК 351/330.332

Г. О. Федоров,

*здобувач кафедри регіонального розвитку
та місцевого самоврядування ХарРІ НАДУ, м. Харків*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні аспекти нормативно-правового забезпечення процесів іноземного інвестування, виділено форми правового регулювання залучення іноземних інвестицій в умовах ринку, перелічено основні нормативно правові акти регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, управління інвестиційним процесом, інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, державне регулювання.

G. O. Fedorov,

Seeker of Regional Development and Local Self-Government Department, KRI NAPA, Kharkiv

REGULATORY SUPPORT PROCESSES FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE

The article reviews the main aspects of the legal provision of foreign investment processes, selected forms of legal regulation of foreign investments in the market, listed the legal acts regulating investment activity in Ukraine.

Key words: investment, foreign investment, investment process management, investment climate, investment, government regulation.

Нормативно-правове регулювання визначається як діяльність держави (уповноважених органів) з видання юридичних норм поведінки людей, обов'язкових для виконання, яка підтримується громадською думкою та забезпечується можливостями державного апарату. Предметом нормативно-правового регулювання є вдосконалення функціонування управлінських інститутів, формалізації взаємовідносин, які складаються в процесі вирішення суспільних та приватних проблем.

Питання правового регулювання залучення іноземних інвестицій постійно перебувають у полі зору українських вчених, таких як Б. Данилишин, О. Дацій, А. Мерзляк, А. Пересада, О. Решеvecь, М. Чумаченко. Серед зарубіжних вчених являють інтерес праці Г. Бірмана, С. Брю, Д. Дарнінга, І. Кембелла, Д. Мілера, П. Самуельсона, С. Фішера, Д. Хікса, Р. Холта, С. Шмідта та ін.

Метою статті є вивчення нормативно-правового забезпечення процесів іноземного інвестування в Україні.

Діяльність у сфері правового регулювання базується на застосуванні методів розроблення та видання юридичних норм, які упорядковують відносини між органами влади та суспільством, громадянами; між органами державного управління згідно з визначеним їх правовим статусом і розподілом повноважень. Це створює умови чіткого регулювання, налагодження та практичного здійснення

зв'язків по субординації та координації між всіма учасника державно-управлінських процесів [19, с. 73].

До форм нормативно-правового регулювання відносяться Конституція, закони, укази Президента, підзаконні правові нормативні акти. До структури правового регулювання включають законодавче регулювання, нормативне визначення елементів, внутрішньо системне нормативне регулювання процесів, самоврядування, правоохоронне регулювання управлінських процесів [1, с. 130-131].

Розглянемо сформованість та цілісність нормативно-правового регулювання діяльності у сфері іноземних інвестицій.

Нормативно-правове забезпечення інвестиційної політики в Україні було засновано в 1991 р. Законом України “Про інвестиційну діяльність”. Йшлося про створення пільгових умов для інвесторів, які працюють у пріоритетних сферах, про державне регулювання інвестиційної діяльності за допомогою податкової, кредитної, амортизаційної, цінової політики, а також державної фінансової підтримки, застосування державного замовлення у сфері капітального будівництва, страховий захист інвестицій [9].

На подальший розвиток механізму економічного регулювання інвестиційного процесу всі його учасники покладали надії з появою Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки, затвердженої постановою Кабінету міністрів у 1995 р. Концепція, зокрема, визначала основні засади державної організації та регулювання інвестиційної діяльності:

- пріоритетність (орієнтація на державні пріоритети);
- децентралізація (передача функцій забезпечення інвестицій суб'єктам господарювання);
- розвиток конкуренції в інвестиційній сфері;
- перехід від бюджетного фінансування до державного кредитування;
- підтримка змішаного інвестування проєктів і програм;
- створення механізмів страхування інвестицій.

Так, Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність” на території України впроваджуються такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

- національний режим;
- режим найбільшого сприяння;
- спеціальний режим.

З метою поліпшення інвестиційного клімату, активізації іноземного інвестування та усунення перешкод у здійсненні іноземними інвесторами діяльності в Україні уряд вживає всіх можливих заходів для створення сприятливих умов для здійснення інвестиційної діяльності та поліпшення інвестиційного клімату.

Особливості режиму іноземного інвестування на території України встановлено Законом України “Про режим іноземного інвестування” від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. Положення цього Закону врегульовують відносини, зокрема, щодо державних гарантій захисту іноземних інвестицій, державної реєстрації та контролю за здійсненням інвестицій, діяльності підприємств з іноземними інвестиціями, розгляду спорів тощо [13].

До того ж, прийнято Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 16.07.1999 р. № 991-XI, що визначив правові

та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків [14].

Слід звернути увагу, що значну частину вітчизняного законодавства становлять міжнародні правові акти, учасником яких є Україна: багатосторонні міжнародні угоди, конвенції, які спрямовані як на захист іноземних інвестицій, так і на врегулювання інших питань. До таких документів можна віднести, зокрема, Конвенцію про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р., яку було ратифіковано у березні 2000 р., що надало іноземним інвесторам можливість захищати свої права в Міжнародному центрі з врегулювання інвестиційних спорів у Вашингтоні (США).

Законодавство України надає інвестору, в тому числі іноземному, досить широкі можливості у виборі об'єкта інвестування, видів інвестицій, залучення інших учасників до реалізації інвестиційних проектів. При цьому втручання державних органів та посадових осіб у реалізацію договірних відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності зверх наданої їм законодавством компетенції не допускається.

Зокрема, у 2001 р. був прийнятий Закон України “Про внесення змін до деяких законів України з метою усунення випадків ухилення окремих підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)” від 20.12.2001 р. № 2899-III [3]. У 2003 р. було видано Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України”. Він спрямований на подальший розвиток законодавства про іноземні інвестиції. Ним не встановлюються нові правила здійснення інвестиційної діяльності, а лише визначаються заходи, які мають бути здійснені органами виконавчої влади [17, с. 87].

Розглядаючи питання про прийняття Інвестиційного кодексу, слід враховувати, що спеціальний розділ, присвячений іноземним інвестиціям, вже міститься у Господарському кодексі України, який набув чинності у 2004 р. У цьому розділі встановлено основні правила здійснення іноземного інвестування на території України та гарантії здійснення іноземних інвестицій.

Пізніше був розроблений та затверджений Указ Президента “Про додаткові заходи щодо підвищення ефективності діяльності Консультативної ради з питань іноземних інвестицій в Україні” від 11.04.2005 р. № 625/2005 [8].

Відповідно до Положення про Державне агентство України з інвестицій та розвитку (постанова Кабінету Міністрів України № 356 “Про Державне агентство з інвестицій та розвитку” 2010 р.) Держінвестицій є центральним органом виконавчої влади у сфері інвестиційної діяльності [6]. Як центральний орган виконавчої влади Держінвестицій у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України та Положенням про Держінвестицій.

Також слід зупинитися на державній реєстрації іноземних інвестицій, не менш важливому правовому питанні. У зв'язку з набуттям чинності Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування” від 27.04.2010 р. № 1533-VI з метою усунення зайвих складнощів і обмежень Верховна Рада України внесла відповідні зміни до законодавства України, яке регулює режим іноземного інвестування в державі.

Ними було значно підвищено інвестиційну привабливість української економіки для іноземних інвесторів, створено більш сприятливий клімат іноземного інвестування, скасовано посилений контроль держави за іноземними інвестиціями.

Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 рр. мала на меті створення умов для активізації інвестиційної діяльності, спрямованої на модернізацію реального сектору економіки та забезпечення сталого економічного розвитку [2]. Першочерговим було визначено подальше вдосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності. Зокрема, одним із способів розв'язання проблем іноземного інвестування є вдосконалення механізмів практичного виконання законів “Про угоди про розподіл продукції”, “Про концесії”, “Про концесії на будівництво й експлуатацію автомобільних доріг”, але, на жаль, наразі не усунуено недоліки залучення іноземних інвестицій.

Разом із тим все ж слід констатувати певні зрушення у зазначеній сфері. З метою вдосконалення законодавчого врегулювання було ухвалено цілу низку нормативно-правових актів. Так, зокрема, 1 липня 2010 р. прийнято Закон України “Про державно-приватне партнерство” № 2404-VI – нормативно-правовий акт, який заклав фундамент для стимулювання розвитку співпраці між державним та приватними секторами з метою підвищення конкурентоздатності економіки країни та залучення інвестицій в її економіку, а також започаткував реформування інвестиційної сфери [7].

Максимальне спрощення для суб'єкта інвестиційної діяльності порядку отримання послуг, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів, шляхом запровадження принципу “єдиного вікна” покликаний забезпечити Закон України “Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна”” від 21.10.2010 р. № 2623-VI, який набрав чинності 01.01.2012 р. [12]. Вказаним Законом визначаються правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна”, та передбачається, зокрема, покладання на уповноважений орган функцій взаємодії із суб'єктами надання адміністративних та господарських послуг, що, у свою чергу, значно спростить порядок отримання послуг суб'єктом інвестиційної діяльності, необхідних для подальшої реалізації інвестиційного проекту.

Окремо прийнято Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність”” (22.12.2011 р.) [4], яким передбачається приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, визначення терміна “інвестиційний проект” та змісту складових частин інвестиційного проекту, напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів/проектних (інвестиційних) пропозицій, які потребують державної підтримки та проведення оцінки їх економічної ефективності.

Верховною Радою України прийнято Закон України “Про індустриальні парки” (22.03.2012 р.), що визначає правові та організаційні засади створення та функціонування індустриальних парків на території України [10].

Окреме місце в системі інвестиційного законодавства займає прийнятий Закон України “Про інститути спільного інвестування” від 5.07.2012 р. № 5080-VI, який визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості

емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність тощо [11].

Окрім цього, Верховною Радою України прийнято Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку”, положення якого спрямовані на створення привабливого інвестиційного клімату через звільнення від оподаткування доходів, які виникають у разі валютних коливань при внесенні інвестицій, виражених в іноземній валюті [5].

З 01.01.2013 р. набув чинності Закон України “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”, який визначає особливості оподаткування ввізним митом суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, зокрема звільнення від сплати податку на прибуток до 2017 р. та звільнення від сплати ввізного мита [15].

Також прийнято стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”, схвалену Указом Президента України, яка спрямована на впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за такими векторами:

- вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями;

- вектор безпеки – забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності;

- вектор відповідальності – забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах [18].

У цілому нормативно-правовій базі, що регламентує інвестиційні процеси, не вистачає системності. Головним її недоліком є відсутність законодавчих актів, які б чітко прописували роль центральних та місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у процесі залучення іноземних інвестицій. Такі повноваження є розмитими і визначаються в різних законодавчих актах, що зменшує ефективність їхнього виконання.

Отже, інвестиційна привабливість є незаперечним чинником стабільного соціально-економічного розвитку регіону і країни. Держава в цьому процесі відіграватиме роль координаційного центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів. Тільки у співпраці виробничих структур та органів влади центрального та місцевого рівня і органів місцевого самоврядування можливо досягти максимально ефективних результатів.

На жаль, Україна не є державою зі сприятливим інвестиційним кліматом. Одним із головних чинників, що впливають на дану ситуацію, є недосконале законодавство. Для інвестора не так важливо знати про пільги чи спрощені умови інвестування, як про надійність правового регулювання своєї діяльності. Для активізації іноземної інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з більш чітким механізмом реалізації на державному та місцевому рівнях. Необхідна загальна стратегія іноземного інвестиційного розвитку, яка б визначала пріоритети іноземного інвестування на основі стабільного й перспективного економічного ефекту.

Література:

1. Державне управління в Україні : [навч. посіб.] / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1999. – 265 с.
2. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.09.2010 р. № 1900-р // Офіційний вісник України. – 2010. – № 75. – С. 37.
3. Про внесення змін до деяких законів України з метою усунення випадків ухилення окремих підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) : Закон України від 20.12.2001 р. № 2899-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2. – С. 66.
4. Про внесення змін до Закону України “Про інвестиційну діяльність” : Закон України від 22.12.2011 р. № 4218-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – С. 87.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку [Електронний ресурс] : Закон України від 17.11.2011 р. № 4057-VI. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/>
6. Про Державне агентство з інвестицій та розвитку : постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2010 р. № 356 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 38. – С. 10.
7. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 58. – С. 17.
8. Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 07.07.2003 р. № 580. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580/2003>.
9. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 8. – Ст. 144.
10. Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 59. – С. 12.
11. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 63. – С. 62.
12. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна” [Електронний ресурс] : Закон України від 21.10.2010 р. № 2623-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-17>.
13. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 19. – С. 18.
14. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 32. – С. 57.
15. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць [Електронний ресурс] : Закон України від 06.09.2012 р. № 5205. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.
16. *Решевець О. В.* Правове регулювання іноземної інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Решевець // Державне будівництво. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2008. – Вип. 2. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/4/10.pdf>.
17. *Сторонкина М. С.* Проблемні аспекти правового регулювання іноземних інвестицій за законодавством України / М. С. Сторонкина // Управління розвитком. – 2013. – № 16 (156). – С. 86–88.
18. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
19. Теорія та історія державного управління : навч. посіб. / [Г. С. Одінцова, В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтохова, Н. С. Міронова, В. В. Нікітін]; за заг. ред. Г. С. Одінцової, О. Ю. Амосова. – К. : Професіонал, 2008. – 285 с.

Надійшла до редколегії 09.04.2015 р.